

ลี้ : เมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ล้านนา

สมเจตน์ อนุสาร

สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
604110044@webmail.npru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองลี้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีคติความเชื่อและวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งในขณะนี้เมืองลี้ยังคงเป็นชื่อที่ลี้ลับ ยังไม่มีการขุดค้นอย่างจริงจัง รวมถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ยังคงมีน้อยไม่ปรากฏชัดในประวัติศาสตร์ มีเพียงตำนานที่เล่าต่อกันมา โดยนักโบราณคดีได้มีความพยายามสืบค้นหาหลักฐานที่บ่งบอกถึงเรื่องราวของเมืองลี้ที่หายสาบสูญไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ในปัจจุบันนี้นักโบราณคดีได้ขุดค้นพบหลักฐานทางด้านโบราณคดีอย่างต่อเนื่อง จากหลักฐานหลายชิ้นที่พบนั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นประโยชน์อย่างมากในการศึกษาเรื่องราวของเมืองลี้ เมืองที่ตั้งตระหง่านอยู่บนขุนเขา

คำสำคัญ: ตำนานเมืองลี้ ประวัติศาสตร์ล้านนา พุทธศาสนา

Li important city in Lanna's history

Somjet Anusan

Social Studies Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Pathom Rajabhat University

604110044@webmail.npru.ac.th

Abstract

The purpose of this study was to find out the historical sources of Li city and the local people's way of life that shares their faith and culture. Both economic, society and politic. Currently, this city is still a mystical name, there is no clear evidence in history and only a legend. Although Archaeologists have investigated evidence that indicates the story of the lost city in a period. But nowadays, archaeologists have unearthed archaeological evidence continuously. Many pieces of evidence reflect their culture and the way of life at that time very well. In addition, it is very useful for studying the story of Li city where it is majestic in the mountains.

Keywords: Legend of Li, Lanna's history, Buddhism

1. บทนำ

ในปัจจุบันการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นการบ่งบอกถึงเรื่องราวความเป็นมาของสถานที่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และช่วงเวลาที่สำคัญอันทรงคุณค่า โดยสามารถศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี อันได้แก่ จารึก พงศาวดาร จดหมายเหตุ ปูนโอร ตำนาน โบราณวัตถุ และโบราณสถาน รวมไปถึง อินเทอร์เน็ต แบบจำลอง 3 มิติ ภาพยนตร์ และบทเพลง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวและสร้างจิตสำนึกในความรักชาติ ศาสนาของคนรุ่นก่อนที่ได้เสียสละเพื่อดำรงความเป็นชาติไว้ ผู้เขียนได้ศึกษาหาความรู้ทางประวัติของเมืองลี้ตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ.2562 ถึง ปัจจุบันเดือนมิถุนายน พ.ศ.2563

ในด้านของการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังคงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการเนื่องจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมักเป็นการถูกบอกเล่าเรื่องราวสืบทอดกันมา ในรูปแบบตำนาน โดยสอดแทรกเรื่องที่เหนือธรรมชาติและเรื่องของศาสนาที่ผ่านการจดจำบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น อันก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนทางประวัติศาสตร์ ทั้งยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อย่างไรก็ตามหลักฐานของท้องถิ่นในบางส่วนยังมีปรากฏอยู่ในรูปของ โบราณวัตถุและโบราณสถาน จึงเป็นอีกช่องทางในการสืบค้นข้อมูลที่ยังพอจะสามารถนำไปประกอบการศึกษาได้

อย่างไรก็ดีเอกสารหลักฐานที่ได้อ่านที่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของล้านนานั้น สามารถใช้เป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองลี้ว่าอยู่ในช่วงสมัยใด ซึ่งถึงแม้ว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้มานั้นยังคงมีอยู่อย่างจำกัด เป็นเพียงเอกสารหลักฐานที่ได้อ่านและเรื่องประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมล้านนาเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งในส่วนของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้มีการเสริมแต่งความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติและความเชื่อในเรื่องของศาสนา เช่น กำแพงเมืองที่มีลักษณะการก่อสร้างตามลักษณะความเชื่อ เครื่องถ้วยชามที่มาจากดินแดนภายนอก สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรม เศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองลี้ว่า มีการติดต่อกับโลกภายนอก มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในอนุทวีป

จากความสำคัญดังกล่าวมานั้น ผู้เขียนเห็นความสำคัญที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักฐานต่าง ๆ ที่ยังมี และพอให้สืบค้นหาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนเมืองลี้ ซึ่งผู้เขียนได้ค้นคว้าและนำเสนอสาระของโบราณสถาน โบราณวัตถุของเมืองในงานเขียนบทความเมืองลี้ เพื่อให้เป็นเอกสารที่จะโน้มน้าวชักชวนผู้มีความสนใจและเชี่ยวชาญในด้านประวัติศาสตร์ได้ทำการขุดค้นเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองที่ตั้งตระหง่านอยู่บนขุนเขาตั้งเมืองลี้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. ศึกษาหาหลักฐานสำคัญของโบราณคดีของเมืองลี้ ได้แก่ คัมภีร์ใบลาน หนังสือบันทึกตำนานเมืองลี้ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ของเมืองลี้
2. ศึกษาตำนานและภาพสะท้อนทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของเมืองลี้

3. ผลการศึกษา

การศึกษาตำนาน เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของเมืองลี้ ผู้เขียนได้ศึกษาจากตำนานท้องถิ่นที่ได้มีการจดบันทึกลงในสมุดของผู้ที่เคยศึกษาเล่าเรียน เรื่องตำนานเมืองลี้ ทั้งยังจากหลักฐานซึ่งเป็นคัมภีร์ใบลานที่ถูกเขียนขึ้นและเก็บรักษาไว้ ณ สภาวัฒนธรรมอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ถูกค้นพบโดยนักโบราณคดี ซึ่งเป็นผู้ศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีมาโดยตรง ได้แก่ เครื่องถ้วยชาม กระดุก ยุคสมัยประวัติศาสตร์รวมถึงศิลปะต่าง ๆ ดังเช่น พระพุทธรูป เครื่องมือในการดำรงชีวิต รูปแบบการก่อสร้างพระธาตุที่มีศิลปะเฉพาะ ล้วนมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์เมืองลี้ และสามารถอ้างอิงกับตำนานในการเมืองของเมืองลี้ในประวัติศาสตร์ล้านนา ซึ่งในยุคสมัยหนึ่งอาจเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญในระดับภูมิภาค จากหลักฐานที่ปรากฏชัดดังกล่าวยิ่งทำให้ผู้เขียนต้องเพิ่มพูนความสำคัญในการศึกษามากขึ้น อีกทั้งไม่เพียงแต่ทางโบราณคดี แต่ในด้านของประวัติศาสตร์การเมืองของลี้ก็ยังคงพบว่ามีส่วนสำคัญในสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฐานะ ฐานที่มั่นของกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นที่กำลังแผ่แสนยานุภาพทางการทหารในขณะนั้นด้วย

3.1 ตำนานเมืองลี้

ตำนานเมืองลี้ เป็นอีกตำนานที่ให้ความสำคัญกับตำนานทางพระพุทธศาสนา มีเรื่องราวในการก่อสร้างพระธาตุและเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่เห็น ทั้งยังสอดแทรกประวัติศาสตร์ของบรรพชน โดยตำนานเกี่ยวกับพระธาตุนั้นยังคงมีหลายเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่เดียวที่สอดคล้องกับหลายเหตุการณ์ ตามตำนานกล่าวว่า เมืองลี้มีต้นประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยเดียวกับที่จีนถูกปกครองโดยราชวงศ์มองโกล (หยวน) กล่าวไว้ว่า

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ คัมภีร์ใบลานได้กล่าวถึงตำนานเมืองลี้โดยกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้ หลังพุทธกาล ณ เขตเมืองโกสัมพินคร เมื่อกษัตริย์พระเจ้าสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จสู่นิพพานไปแล้วล่วงไปประมาณปี 500 - 700 ปี มีนครวิเทหะและแคว้นยูนนาน ที่เป็น 2 อาณาจักรใหญ่ซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ไทยเดิมได้ถูกชาวจีนฮ่อรุกรานทำให้ชาวโยนกต้องอพยพละทิ้งถิ่นฐานบ้านเดิมมาตั้งอยู่ที่ลี้สองปันนาหรือลี้สองจุไท ขณะที่ชาวโยนกถอยร่นลงมานั้นได้แตกกระจายเป็นพวกเป็นก๊กเป็นเหล่าหลายกลุ่ม และกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันก่อตั้งที่เมืองหลวงพระบาง ซึ่งบรรพบุรุษเป็นชาวไทยโยนกได้สืบสายปกครองกันมาจนถึงสมัยของเจ้าคัมภีระ ตำนานกล่าวไว้ว่าเป็นพระบิดาของพระนางจามรี ซึ่งเป็นพระธิดาองค์เดียวที่ทรงพระสิริโฉมงดงามเป็นอย่างยิ่งจนเป็นที่หมายปองของพวกจีนฮ่อ จึงได้รวบรวมกองทัพมารุกรานที่เมืองหลวงพระบาง ในที่สุดเจ้าคัมภีระผู้ครองนครเห็นว่า จะรักษาเมืองเอาไว้ไม่ได้จึงให้พระธิดาคือพระนางจามรี พร้อมข้าราชบริพารส่วนหนึ่งอันประกอบด้วยเจ้าพันทหาหมหาดเล็กคนสนิทนำของมีค่า กำลังไพร่พลและผู้คนบริวารชายหญิงหนีออกจากเมืองหลวงพระบาง ทั้งนี้ขบวนเสด็จได้เดินเข้าป่าผ่านป่าเขาลำเนาไพรมาเป็นลำดับ ผ่านเมืองต่าง ๆ เช่น เชียงรุ่ง เชียงตุง เชียงแสน ผาง และเชียงดาว ซึ่งตำนานได้กล่าวถึงการสร้างหมู่บ้าน เช่น บ้านดอยหล่อ ดอยฮ้อยและบ้านปางคำเป็นต้นเมื่อมาถึงเขตดินแดน

แถบนี้ พระนางจึงตั้งสัตยาธิษฐานต่อพญาช้างพวงคำ ช้างคู่บุญบารมีของพระนางว่า ขณะนี้ได้เดินทางรอนแรมมาจาก หลวงพระบางได้เวลามาเป็นแรมปีแล้วหากมีบุญญาบารมี จะตั้งเมืองใหม่ก็ขอให้พญาช้างนำขบวนเสด็จเดินทางต่อไปพญาช้าง พวงคำจึงได้นำทางขึ้นดอยมาทางทิศตะวันตกของแม่น้ำลี้ มาระยะหนึ่ง พญาช้างพวงคำได้เห็นจอมปลวกใหญ่จึงเดินเข้าไปยัง จอมปลวกใหญ่นั้น บนจอมปลวกนั้นมีหินสีขาวคล้ายกับไขนกกุ้ง เมื่อพญาช้างพวงคำได้เห็นก็ส่งเสียงร้อง เดินวนรอบจอมปลวก แล้วทรุดตัวลงยกวงขึ้นทำการเคารพสถานที่ตรงนั้นเป็นที่น่าอัศจรรย์แก่พระนางจามรีและข้าราชการบริพารเป็นอย่างยิ่งพระนาง จามรีเชื่อว่าสถานที่แห่งนี้คือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเหมาะสมที่จะสร้างบ้านแปลงเมือง พระนางจามรีจึงให้บริวารแผ้วถางทำ ความสะอาดบริเวณรอบ ๆ จอมปลวกใหญ่นั้นและถือเอาจุดนั้นเป็นจุดสะดือเมือง แล้วให้พญาช้างพวงคำเดินกำหนดบริเวณ โดยยึดเอาแนวพญาช้างเดินรอบ ๆ เป็นเขตกำแพงเมือง จากนั้นสั่งให้ขุดคูเมือง 2 ชั้นขึ้นให้รักษาแนวป่าไม้ที่มีอยู่แล้วปรับเป็น แนวกำแพงไม้ไผ่ตามธรรมชาติแทนอิฐกำแพง ให้ผู้คนข้างนอกมองเห็นเป็นแนวป่าไผ่หนาที่บให้ยากแก่การสังเกตของข้าศึกศัตรู พระนางจามรีจึงตั้งชื่อเมืองนี้ว่า เมืองลี้หรือเมืองลับลี้ และปกครองประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขสืบมา

พระนางจามรีทรงปกครองบ้านเมืองนครลับลี้มาจวบจนพระชนมายุ 50 กว่าพรรษาจึงเสด็จสู่สวรรคต ตำนานยังได้ กล่าวถึงเจ้าเมืองหลายองค์ซึ่งปกครองเมืองลับลี้ได้อย่างสงบสุข จนถึงสมัยเจ้าแก้วมืองามปกครอง มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดจน ทำให้ชาวความเจริญได้รำลือไปถึงพญาเมืองไต้ เมืองศรีสังขาลย์กรุงสุโขทัย พระยาเจ้าเมืองไต้ได้ยกกำลังทหารจำนวนมากมา ประชิดติดเขตนครลับลี้ แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของนครลับลี้เป็นแนวป่าไผ่ขึ้นโดยรอบและมีกำแพงเมืองถึง 2 ชั้นแต่มี ประตูเพียง 2 ประตูที่ตั้งเมืองก็อยู่บนยอดเขาสลับซับซ้อนทำให้ข้าศึกตีเมืองลำบาก ดังนั้นพญาเมืองไต้จึงออกอุบายโดยให้ ทหารยิงธนูที่มีถุงเงินมัดติดอยู่ที่ติดตามต้นไผ่รอบเมืองลับลี้ ส่งให้กองทัพล่าถอย แล้วส่งสายลับสอดแนมแปลกล้อมเข้าไป ค้ำขายกับผู้คนเมืองลับลี้ คอยให้พวกสายลับส่งข่าวความเคลื่อนไหวไปยังเมืองศรีสังขาลย์ เมื่อชาวเมืองตัดไม้ไผ่และพบถุงเงิน ที่ติดตามต้นไผ่รอบเมืองจึงแย่งกันตัดต้นไผ่เพื่อเอาเงินติดธนู ทำให้ต้นไผ่รอบเมืองลับลี้ถูกทำลายจนเกือบหมดสิ้น เมื่อความ ทราบถึงพญาเมืองไต้ จึงยกกำลังออกมาตีพญาเมืองลี้อีกครั้งหนึ่ง เมื่อไม่มีต้นไผ่เป็นกำแพงกันพญาเมืองไต้แห่งเมืองศรีสังขนา ลย์ก็สามารถตีเมืองลับลี้ได้โดยง่ายดาย และเผาเมืองกวาดต้อนเอาทรัพย์สินผู้คนไปยังเมืองศรีสังขาลย์กรุงสุโขทัย เมืองลับลี้ที่ เคยยิ่งใหญ่และรุ่งเรืองจึงกลายเป็นเมืองร้างนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

3.2 เศรษฐกิจของเมืองลี้

เศรษฐกิจของเมืองลี้ นั้น จากการศึกษาโบราณวัตถุพบว่า มีการค้าขายกับชุมชนภายนอก อาทิ เครื่องกระเบื้องเป็น หลักฐานที่ชัดเจนว่า เมืองลี้ไม่ได้เป็นเมืองที่อยู่โดดเดี่ยว เพราะมีการติดต่อค้าขายกับแหล่งผลิตอุตสาหกรรม เครื่องเคลือบ เป็นเส้นทางการค้าที่มีความสำคัญในอดีตในการขนส่งสินค้า

ภาพที่ 1 เครื่องกระเบื้องเคลือบ วัดพระธาตุดวงเตย อ.ลี้ จ.ลำพูน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน ถ่ายเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 09.55 น.

รูปแบบกระเบื้องเคลือบนี้ เป็นงานที่แสดงอิทธิพลของจีนที่มีความยิ่งใหญ่ครอบคลุมจีนและแพร่กระจายมายังดินแดนล้านนาและตอกทอดมายังลี้ นอกจากนี้ยังมีเครื่องกระเบื้องที่ชำรุดถึงขั้นแตกหัก

ภาพที่ 2 กระเบื้องเคลือบที่ชำรุดถึงขั้นแตกหัก วัดพระธาตุดวงเดียว อ.ลี้ จ.ลำพูน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน ถ่ายเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 09.53 น.

จากภาพที่พบทั้ง 2 ภาพนั้น ได้สะท้อนเป็นอย่างดีของเส้นทางการค้าระหว่างรัฐทางเศรษฐกิจของโลกในยุคประวัติศาสตร์ที่ได้มีการติดต่อค้าขายการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะเป็นการลำเลียงเพื่อไปลงเรือออกไปทางมหาสมุทรอินเดียในเส้นทางแพรไหมโบราณ

3.3 สังคมของเมืองลี้

ในสังคมของเมืองลี้ที่พบว่ามีลักษณะการปกครองที่คล้ายกันกับล้านนาเป็นอย่างมาก เมื่อดูจากประวัติศาสตร์ล้านนาโดยทั่วไปนั้น ก่อนการรวมรัฐล้านนาขึ้น นครต่าง ๆ เป็นอิสระต่อกัน แต่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมภาษาที่คล้ายคลึงกัน มีการรับเอาวัฒนธรรมจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่งดังเช่นศิลปะเชียงแสน ถือว่าเป็นศิลปะที่มีความสำคัญมากเป็นความเก่าแก่ที่ปรากฏชัดในวัฒนธรรมล้านนาโดยทั่วไป ส่วนในเมืองลี้ที่พบพระพุทธรูปโบราณศิลปะเชียงแสนที่มีความงดงามเป็นอย่างยิ่งจากการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ล้านนา ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ ได้ให้ความรู้เรื่องพระพุทธรูปว่า เป็นพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนก่อนสมัยพระยาเกีอณา ศิลปะสิ่งหนึ่งผสมสิ่งที่สอง ดังภาพ

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสน วัดพระธาตุดวงเดียว อ.ลี้ จ.ลำพูน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน ถ่ายเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 09.58 น.

นอกจากนี้ยังพบคติความเชื่อของคนโบราณ เช่น ผอบที่บรรจุอัฐิของบุคคลสำคัญ หรืออาจจะมีความเชื่อในพุทธศาสนาเช่นพระบรมสารีริกธาตุเข้ามาด้วย แสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 4 ผอบบรรจุอัฐิ วัดพระธาตุดวงเดียว อ.ลี้ จ.ลำพูน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน ถ่ายเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 10.06 น.

ภาพที่ 5 อัฐิที่เคยถูกบรรจุไว้ในผอบใน ภาพที่ 4 วัดพระธาตุดวงเดียว อ.ลี้ จ.ลำพูน
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้เขียน ถ่ายเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 10.07 น.

จากภาพที่ 4 และ 5 นั้น แสดงให้เห็นถึงความยึดมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนา คติความเชื่อของชนในภาคพื้นทวีป ได้เป็นอย่างดีในเรื่องที่จะนำอัฐิที่ได้นั้นนำมาบรรจุลงในผอบเป็นที่แพร่หลายในอินเดียส่งต่อวัฒนธรรมมายังดินแดนแถบนี้ โดยผอบที่พบนั้นเป็นผอบดินเผาที่ไม่ได้มีการตกแต่งสลักลวดลายดังเช่นผอบในสมัยต่อมา ในปัจจุบันเป็นการใส่อัฐิลงในโกศแทนการใส่ในผอบ

ภาพที่ 6 หอยเบี้ยที่ถูกทับถมระหว่างแกนกำแพงดินกับส่วนที่เป็นอัฐิ
ที่มา : มติชนออนไลน์ .(2560) <https://www.matichon.co.th/wp-content/uploads/2017/02/gggg.jpg>
สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2563

4. การเมืองและการปกครองของลี้

การเมืองและการปกครองของลี้ นั้น หากยึดตามหลักฐานก่อนการรวมตัวของรัฐล้านนา นครต่าง ๆ ยังเป็นอิสระต่อกันโดยเมืองในแถบภาคเหนือของประเทศไทยจะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในที่ราบระหว่างหุบเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรได้น้อยส่งผลให้การขยายตัวของเมืองนั้นเป็นไปได้ยาก โดยตำนานได้กล่าวถึงเมืองแก่งสร้อยอันเป็นเมืองที่ลี้ติดต่อกับข่า มีเจ้าข้อมือเหล็กปกครองเมืองอยู่ ทั้งนี้ตำนานผู้ครองเมืองลี้ยังได้กล่าวถึงเจ้าข้อมือเหล็กว่าเป็นหนึ่งในผู้ครองเมืองซึ่งทั้งสองเมืองนี้อาจจะมีความสนิทสนมกันในระบบเครือญาติคือการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีต่อกันโดยการแต่งงาน ทำให้เป็นแผ่นดินเดียวกันเป็นความเชื่อของกลุ่มคนในเอเชียอาคเนย์ที่จะแต่งงานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กันทั้งในระดับเมือง แคว้น รัฐ และอาณาจักร เพื่อความมั่นคงและเสถียรภาพของผู้ครองรัฐนั้น ๆ โดยล่าสุดตำนานเมืองลี้ก็อาจจะมีอยู่จริงเมื่อ นายยอดคนัย สุขเกษม นักโบราณคดีสำนักศิลปากร เชียงใหม่ ได้ค้นพบหอยเบี้ยจำนวนมากที่ถ้ำถอมอยู่ชั้นในของกำแพงดินระหว่างแกนดินกับการก่ออิฐ ทั้งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น กองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นซึ่งมีความต้องการไปยึดอินเดียที่เป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักร ได้นำกำลังส่วนหนึ่งมาตั้งที่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน จากการสอบถาม นางแก้ว อนุสาร เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงเวลาสงคราม ในตอนที่ยังคงเป็นเด็ก ได้เล่าว่า กองทัพญี่ปุ่น ได้ตั้งฐานและวางกำลังที่บริเวณ วัดลี้หลวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ขณะนั้นที่ว่าการอำเภอลี้ไม่ได้ตั้งอยู่ ณ สถานที่ทำการในปัจจุบัน แต่อยู่ใกล้กับบริเวณวัดลี้หลวงประมาณ 500 เมตร นางแก้ว อนุสาร กล่าวว่าทหารญี่ปุ่นนั้นไม่มีพฤติกรรมในเชิงของความโหดร้าย แต่กลับมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน มีการซื้อขายสินค้าระหว่างกัน อีกทั้งนายทหารญี่ปุ่นยังมีรถตรวจการคันเล็กที่ใช้ในการกิจ อีกทั้งทหารญี่ปุ่นเป็นผู้มีวินัยสูงมาก

ในปัจจุบันนั้น อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ประกอบไปด้วยกลุ่มคนพื้นเมืองล้านนาทั้งจาก ลำพูน เชียงใหม่ ที่อพยพลงมาตั้งหลักแหล่ง และอีกหลายจังหวัดในภาคเหนือ อีกทั้งยังมีชาวกะเหรี่ยง โดยที่ชาวพื้นเมืองโดยส่วนมากจะอาศัยอยู่บริเวณที่ราบในบริเวณอำเภอลี้ ส่วนชาวกะเหรี่ยงนั้นโดยส่วนมากจะอาศัยอยู่แถบวัดพระบาทห้วยต้ม บริเวณนั้นจะมีชุมชนชาวกะเหรี่ยงอยู่นับหลายร้อยหลังคาเรือน ชาวกะเหรี่ยงนั้นนับถือศาสนาอิสลาม จึงน้อมนำคำสอนจากครูบาในเรื่องไม่บริโภคเนื้อสัตว์ การนับถือในพุทธศาสนา การจัดสันปันส่วนพื้นที่วัดให้ชาวกะเหรี่ยงได้ทำการเกษตร คล้ายระบบสหกรณ์เสมือนคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลไทยขณะนั้นโดยฝ่ายปกครองได้คอยจับตามองอยู่เสมอ ท้ายที่สุดชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันนั้นไม่สามารถที่จะมาแบ่งแยกความเป็นคนไทยได้ ถึงอย่างไรก็ดี ลี้ยังคงเป็นพื้นที่ซึ่งรัฐบาลไทยในสมัยก่อนมุ่งที่จะผนวกดินแดนโดยได้สร้างการเรียนในแบบไทยขึ้น ภาษาพูด ภาษาเขียน ในโรงเรียนนั้นถูกถ่ายทอดเป็นภาษาไทย โดยที่แต่เดิมนั้นดินแดนล้านนาจะใช้ภาษาคำเมืองในการพูด และใช้อักษรล้านนาในการเขียน อักษรล้านนาก็มีหลายอักษร อาทิ อักษรล้านนาธรรม อักษรฝักขาม อักษรไทยนิกะ โดยอักษรที่ใช้แพร่หลายมากที่สุดคืออักษรล้านนาธรรม แทบทุกวัดจะมีหอธรรม ศาลาธรรมสำหรับบรรจุคำภีร์ไบเบิล ชาวล้านนาเชื่อว่า อักษรธรรมล้านนาเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ แต่เมื่อรูปแบบอักษรเปลี่ยนมาใช้อักษรไทยทำให้อักษรล้านนานั้นลดความสำคัญลง เมืองลี้ ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ส่วนใหญ่ของ วัดพระธาตุดวงเดียว ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

5. สรุปและอภิปรายผล

เมืองลี้ นับว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง ทั้งยังมีตำนานความเชื่อที่สมควรแก่การอนุรักษ์และรักษาไว้ ยิ่งมีการขุดค้นหรือค้นพบทางโบราณคดีเพิ่มมากขึ้น ความกระจ่างในด้านอื่นก็จะเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน หลักฐานทุกชิ้นที่แสดงออกมานั้นล้วนมีที่มาที่ไปทั้งสิ้น ทั้งการเป็นเส้นทางการค้าโบราณที่สำคัญ โดยมีโบราณวัตถุซึ่งถูกค้นพบ การรับเอาศิลปวัฒนธรรมจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งโดยมีพระพุทธรูปที่มีศิลปะเดียวกัน คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อาทิ ตำนานความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องแทบทุกเรื่อง ทั้งยังมีในส่วนของการใช้วัฒนธรรมภาษา การใช้อักษรธรรมล้านนาในการบันทึกลงในใบลาน แล้วนำไปถวายที่วัด มีผู้สูงอายุที่เคยอ่านเขียนตำนานเมืองลี้ อีกทั้งยังมีชาติพันธุ์ที่

หลากหลายทั้งคนพื้นเมืองล้านนา ชาวกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาอยู่ในช่วงหลัง จึงก่อให้เกิดการผสมรูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่
ตั้งชาวกะเหรี่ยงรับเอาศาสนาพุทธเข้ามาแทนศาสนาเดิมคือการนับถือผี การเคารพชาวพื้นเมืองด้วยการไม่บริโภคเนื้อสัตว์มี
ความค่อยเป็นค่อยไป ไม่มีความขัดแย้ง อีกทั้งเมื่อมีประเพณีสำคัญทั้งชาวพื้นเมืองและกะเหรี่ยงก็จะมีการจัดงานร่วมกัน

6. เอกสารอ้างอิง

दन्य षायोधा. (2543). **53 พระมหากษัตริย์ไทย ๘ ทรงครองใจไทยทั้งชาติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ. โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์
ศักดิ์ชัย สายสิงห์.(2563).**คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา**.(พิมพ์ครั้งที่ 1).นนทบุรี : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล.(2561).**ประวัติศาสตร์ล้านนา**.(พิมพ์ครั้งที่ 12).กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน)

มติชนออนไลน์.(2560). **สำรวจเมืองลี เจอหอยเบี้ยอ้อ นักโบราณคดีเร่งเก็บกู้ได้ 200 ตัว เชื้อใช้ในพิธีสร้างกำแพงเมือง**.
ค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2563 จาก https://www.matichon.co.th/local/news_477672

แก้ว อนุสาร. สัมภาษณ์. 6 กุมภาพันธ์ 2563

เสนีย์ จินาจันทร์. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเถลิง. สัมภาษณ์. 11 มิถุนายน 2563

7. กิตติกรรมประกาศ

งานเขียนบทความในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความกรุณาของวัดพระธาตุดวงเดี่ยว อ.ลี จ.ลำพูน และ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้เขียนบทความนี้ ทั้งนี้ขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วม
สำคัญในการเขียนบทความรวมถึงผู้เชี่ยวชาญทาง ประวัติศาสตร์ล้านนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์
ทั้งขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์วัลลี นวลหอม อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อีกทั้ง
บุคคลในครอบครัวและบุคคลอื่นเป็นที่รักในดวงใจของข้าพเจ้าที่มีอิทธิพลต่อจิตใจเป็นผลให้การเขียนบทความในครั้งนี้ของ
ข้าพเจ้าสำเร็จลุล่วง เพื่อให้รู้ถึงความสำคัญของเมืองลี ที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานรวมถึงเป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่มีความสำคัญ
ทางโบราณคดีของไทยเพื่อให้ผู้สนใจและมีความรู้ได้ศึกษาและพัฒนาแหล่งโบราณคดีนี้สืบต่อไป